

УДК 378.011.3-051:377

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2020.8.239453>

ORCID 0000-0001-8453-1068

ORCID 0000-0003-2492-9087

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Тетяна Мироненко,

аспірантка Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Павло Кузьменко,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри основ виробництва та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Статтю присвячено проблемам підготовки фахівців професійної освіти та чинникам, які впливають на діяльність здобувачів і викладачів вищих навчальних закладів; проаналізовано роботи відомих учених, які займаються проблематикою підготовки майбутніх фахівців професійного навчання (майстрів профтехосвіти, вчителів технологій) у закладах вищої освіти (ЗВО), формуванням особистості вчителя (викладача) у процесі професійної підготовки.

Розглянуто зміст і форми навчальної мотивації, яка має специфічні складники; обґрунтовано твердження стосовно причин більш якісних результатів отриманих знань, коли здобувачі свідомо прагнуть здобути професію, набути компетентність, одержати задоволення від процесу пізнання, мати в майбутньому матеріальний достаток. Акцентовано увагу на формуванні належного рівня професійно-педагогічної компетентності, у тому числі – основ педагогічної майстерності майбутніх фахівців професійного навчання

Одним із головних чинників, що впливає на діяльність як здобувачів вищої освіти, так і викладачів визначено відповідну наукову та матеріально-технічну базу закладу вищої освіти, яка дозволяє підвищити рівень якості освіти шляхом застосування в освітньому процесі різноманітних сучасних технологій, мультимедійної техніки та технічних засобів.

Доведено, що сучасна підготовка фахівців професійного навчання базується на формуванні необхідної сукупності компетентностей – знань, умінь і способів їх використання, якостей особистості й педагогічних цінностей для розв'язання професійно-педагогічних завдань шляхом оволодіння новими технологіями, методиками й видами професійної діяльності. З'ясовано, що діяльність сучасного фахівця професійного навчання як педагога, організатора постійно розширюється, тому шляхами вдосконалення цієї діяльності визначено: професійну спрямованість освітнього процесу та відповідність вимог до фахівців соціальному замовленню; створення атмосфери партнерства, спільної продуктивної діяльності викладачів і здобувачів вищої освіти; осучаснення і вдосконалення технологій і методів професійно-особистісного розвитку педагогів професійної освіти у процесі фахової підготовки.

Ключові слова: професійна освіта, фахівці професійного навчання, професійно-педагогічна компетентність, навчальна мотивація, інформаційно-телекомунікаційні технології, матеріально-технічна база закладу вищої освіти.

Постановка проблеми. Педагогічна професія – одна із найдавніших. Виникла вона на ранніх етапах розвитку людства у зв'язку з потребою передавати підростаючому поколінню набутий досвід, виділившись згодом в окрему галузь. Ця професія захоплююча, творча; для людини, що її обрала, вона є джерелом постійного зростання і вдосконалення. Педагогічна праця – це процес взаємодії людей, що посилює роль особистісних взаємин у педагогічній праці, підкреслює важливість моральних аспектів. Специфічним є і результат

педагогічної діяльності – людина, яка оволоділа певною частиною суспільної культури, здатна до соціального саморозвитку і виконання відповідних соціальних ролей у суспільстві.

Суспільно-політичні зміни, що відбулися в Україні, змінили сутність професійної діяльності фахівців професійного навчання, але зміст, форми і методи їхньої підготовки поки що не повністю відповідають вимогам сьогодення, не сприяють формуванню викладача і майстра, вчителя технологій як активної, творчої особистості. Тому винятково важливого значення набуває модернізація процесу підготовки фахівців професійного навчання у закладах вищої освіти, де відбувається опанування здобувачами комплексом знань, умінь і навичок, їхній професійний розвиток, формуються інтереси, професійні мотиви та ціннісні орієнтації, що завершується виробленням цілісно компетентнісного комплексу професійно-педагогічних навичок та вмінь (Бібік, 2008).

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематику формування особистості майбутнього вчителя у процесі професійного навчання представлено в роботах значної кількості вчених; водночас питання підготовки майбутніх фахівців професійного навчання у закладах вищої освіти ще недостатньо досліджені, а тому перебувають у центрі уваги педагогічної науки. Тому розвідку зорієнтовано на аспекту формування творчого мислення майбутнього вчителя в умовах університетської освіти (Акімова, 2007); формування базового рівня професійної компетентності у майбутніх фахівців технічних спеціальностей засобами інтерактивних технологій (Петрук, 2011); застосування інформаційно-телекомунікаційних технологій у навчальному процесі та наукових дослідженнях під час підготовки фахівців професійного навчання (Гуревич, & Кадемія, 2005); праці дослідників В. Іванової, Г. Васяновича, Н. Бібік, О. Пехоти, В. Будака, А. Старєва та інших. Аналіз літературних джерел уможливив виявлення актуальності оновлення шляхів професійно-педагогічної підготовки фахівців професійної освіти.

Мета статті – проаналізувати педагогічну сутність професійної діяльності вчителя технологій і майстра виробничого навчання та визначити основні шляхи вдосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів професійної освіти.

Виклад основного матеріалу. Актуальність дослідження обраної теми посилюється необхідністю узгодження комплексу суперечностей що впливають на якісний рівень професійної підготовки майбутніх фахівців професійного навчання; між актуальною соціальною потребою модернізації системи професійної освіти молоді та недостатньою розробленістю теоретичних і методичних засад реалізації інновацій професійної підготовки майбутніх педагогів; між необхідністю швидко розв'язувати проблемні ситуації та нестандартні завдання, реалізувати сформовані компетентності, виявляти готовність до інноваційної педагогічної діяльності на основі положень нових програм, сучасних концепцій розвитку професійної освіти та традиційною системою підготовки майбутнього вчителя технологій, майстра виробничого навчання, в якій переважають імперативні, формувальні методи і педагогічні технології.

Загалом відомо що, професійно-педагогічна компетентність фахівців є сукупністю елементів, які взаємодіють і мають виражений взаємний вплив на гуманізацію світогляду, формування духовних і ціннісних орієнтацій, становлення громадянської, педагогічної позиції та розвиток педагогічної майстерності особистості. Продуктивна діяльність освітньої системи загалом, кожного навчального закладу професійної освіти зокрема, можлива лише у відповідних соціально-педагогічних обставинах, створених різноманітними факторами (чинниками), що впливають на проведення навчання: суспільно-політична й економічна ситуація в країні; специфіка профілю навчання; особливості суб'єктів освітнього процесу (контингенту), зокрема, їхньої мотиваційної сфери; типові форми організації, методи і засоби навчання; спрямованість мети, завдань, змісту, структури освітньої діяльності тощо (Пехота, Будака, Старєва, & Зязюн, 2003). Рівень підготовки фахівця значною мірою залежить від особистого ставлення здобувача вищої освіти до майбутньої професії, тому пріоритетними шляхами формування професійно-

педагогічної компетентності мають бути розвиток мотивації професійної спрямованості, активізація професійного самовдосконалення. Фахівці професійного навчання – це вчителі, майстри виробничого навчання, які мають передати свої знання, вміння та навички учням на більш новому рівні; від їхніх здібностей, компетентності та зусиль залежить успішність реалізації необхідних для цього заходів.

Учені постійно наголошують: важливою є орієнтація на цінності освіти і мотиви, що спонукають займатися самовихованням і самоосвітою, усвідомлення майбутнім учителем професійного навчання своєї ролі в суспільстві (Іванова, 2011).

Ставлення до навчання як засобу досягнення його професійних цілей складається з оцінки здобувачами вищої освіти різних аспектів освітнього процесу, його змісту, форм і способів організації з точки зору їхніх особистих, індивідуальних потреб і цілей, які можуть повністю або частково співпадати чи не співпадати з цілями професійної підготовки у ЗВО.

За змістом і формами навчальна мотивація має багато складників. Так, майбутні фахівці можуть краще навчатися тому, що прагнуть здобути професію, опанувати нові знання та одержати задоволення від процесу пізнання, прагнуть мати матеріальний достаток завдяки професії. Кожен із цих видів навчальної мотивації може мати домінуютьне або другорядне значення, щоб визначати ступінь наближення особистості до повноцінного опанування професією.

Види навчальної мотивації здобувачів вищої освіти значним чином зумовлюють їхнє ставлення до навчальних дисциплін, котрі в різних формах передають зміст і способи майбутньої професійної діяльності. Кожну навчальну дисципліну студенти оцінюють з точки зору: важливості для майбутньої професійної діяльності; особистого, пізнавального інтересу до певної галузі знань; якості викладання, що викликає почуття задоволеності чи незадоволеності навчанням; власних можливостей і здібностей, які визначають труднощі засвоєння цієї дисципліни. Ставлення студентів до навчальних дисциплін, яке виникає на основі всіх цих оцінок, утворює ще один відносно самостійний рівень мотиваційно-цільової основи професійної освіти (Бібік, 2008).

Стан професійно-педагогічної спрямованості майбутнього вчителя професійного навчання характеризують ознаки: стійкість професійно-педагогічної спрямованості, що визначається постійністю його професійних інтересів і потреб; інтенсивність професійно-педагогічної спрямованості, що виявляється в активності щодо виконання своїх професійних обов'язків; дієвість професійно-педагогічної спрямованості, що визначає практичні справи фахівця та регулювання виховної роботи з учнями. Чинники соціального середовища підсилюють або знижують професійну мотивацію діючи через безпосереднє оточення: сім'ю, навчальну групу, трудовий колектив. Нині це ставлення, на жаль, виражається у відсутності престижності цієї професії, низькому матеріальному стимулюванні праці педагога тощо.

Формування належного рівня професійно-педагогічної компетентності, у тому числі з основ педагогічної майстерності в майбутніх фахівців професійного навчання – це спільна діяльність усіх суб'єктів освітнього процесу підготовки, що проводиться на всіх її етапах і спрямована на забезпечення позитивної мотивації, оптимізації змісту, організації підготовки та її інноваційної реалізації, що, своєю чергою, стимулює професійно-педагогічний розвиток фахівців галузі професійної освіти.

Безперечно, є загальні, базові чинники, що їх можна вважати передумовами ефективної реалізації освітнього процесу. Зокрема, Р. Гуревич підкреслює, що ефективна професійна підготовка передбачає реалізацію таких умов: динамічної адекватності змісту освіти випереджальним фаховим вимогам; комплексної реалізації принципів диференціації та індивідуалізації, наступності та інтеграції; системності в методичному забезпеченні освітнього процесу; різнобічної професійно спрямованої позааудиторної роботи (Гуревич, & Кадемія, 2005).

Основними умовами функціонування освітнього процесу професійної підготовки є необхідна організація навчання, застосування форм навчання (аудиторних, самостійної

роботи, практики) та відповідне методичне забезпечення. Сюди доцільно включити також належну матеріально-технічну базу, нормативні санітарно-гігієнічні вимоги, дотримання навчального та загального режиму, організацію дозвілля, належний побут, позитивну психологічну атмосферу навчання в групах тощо. Врахування цих загальних умов потребує дотримання низки вимог і реалізації різнопланових заходів у освітньому процесі ЗНО за участі всіх його суб'єктів. Одним із головних факторів, що впливає на діяльність як здобувачів освіти, так і викладачів є відповідна матеріально-технічна база вищого навчального закладу, передусім, споруди, спеціальне обладнання, котре дозволяє підвищити рівень якості освіти за допомогою застосування в освітньому процесі різноманітних сучасних технологій, мультимедійної техніки та апаратури.

До найважливіших характеристик освітнього процесу, що визначають мотивацію професійно-педагогічної діяльності й ефективність професійної підготовки загалом, як уже зазначалось, належить соціально-психологічний клімат у навчальному та педагогічному колективі. Обов'язковими передумовами якісної професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання є необхідне соціально-психологічне, науково-методичне, кадрове й матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу.

Організуюючи роботу з підвищення мотивації студентів і викладачів до навчання та педагогічної діяльності, варто враховувати показники, що характеризують стан соціально-психологічного клімату: задоволеність членів колективу взаємовідносинами, процесом діяльності; настрої, що домінують; взаєморозуміння здобувачів вищої освіти із викладачами, викладачів із керівництвом закладу.

Підготовка майбутніх фахівців професійного навчання базується на формуванні необхідної сукупності компетентностей – знань, умінь і способів їх використання для розв'язання професійно-педагогічних завдань шляхом оволодіння новими технологіями, методиками й видами професійної діяльності. У здобувачів потрібно сформувати вміння творчо та свідомо обирати оптимальні способи перетворювальної діяльності; планувати власну діяльність і діяльність учнів, прогнозувати й передбачати її результати, оцінювати ефективність праці, мислити системно та комплексно, самостійно оновлювати інформацію, працювати з потоками інформації, виконувати планування та проектування, оцінювати раціональність прийнятих рішень.

У процесі проектування професійної підготовки вчителя технологій, майстра виробничого навчання потрібно передбачати такі базові форми діяльності: навчальна діяльність академічного типу (лекції, семінари); професійна діяльність як відтворення у навчальних аудиторіях умов і динаміки реальної діяльності, педагогічних ситуацій, стосунків і функціональних обов'язків педагога, наприклад, через ділові ігри та моделювання; навчально-професійна діяльність (проходження практики, наприклад, педагогічної у ЗСО) (Акімова, 2007).

При підготовці фахівців професійної освіти важливе значення має застосування інноваційних технологій, спрямованих на розвиток педагогічної майстерності педагога:

- методично доцільне розроблення й упровадження на теоретичних і практичних заняттях інноваційних педагогічних технологій;

- реалізація диференційованого та індивідуального підходу до студентів;

- використання у професійно-педагогічній підготовці майбутніх педагогів професійної освіти інтерактивних технологій, які будуть ефективні в їхній майбутній професійній діяльності;

- широке застосування в освітньому процесі контекстного підходу, що забезпечує інтеграцію складових професійної підготовки і відповідних компетентностей здобувачів вищої освіти;

- упровадження в освітній процес інформаційно-комунікаційних технологій (комп'ютерно зорієнтованих методів навчання, а також ІКТ, що використовуються в галузі професійної освіти);

- поєднання навчання з науково-пошуковою діяльністю; організація спільної навчально-дослідної роботи викладачів і майбутніх педагогів;
- проведення педагогічної практики у навчальному закладі середньої освіти, котрі втілюють інноваційну освітню діяльність (Петрук, 2011).

Особливої уваги в розвитку педагогічної майстерності фахівців професійної освіти вимагає застосування педагогічних технологій, здатних суттєво покращити основні показники результативності підготовки вчителя, майстра виробничого навчання. Зокрема, значні можливості закладені у технологіях, побудованих на використанні активних методів навчання та конкретних педагогічних ситуацій.

Система професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання потребує нагального та кардинального вдосконалення тому, що традиційне навчання у ЗВО, зорієнтоване на засвоєння великого обсягу теоретичної інформації, не створює передумов для належного рівня мотивації професійної підготовки, не забезпечує пізнавальної активності та професійної спрямованості здобувачів. У більшості майбутніх учителів технологій, майстрів виробничого навчання відсутній стійкий інтерес до професії, чіткість професійних намірів; мотивацією здобувачів вищої освіти перших курсів є професійно-пізнавальний інтерес, досягнення, професійних намірів; у старшокурсників на першому місці знаходяться професійно-пізнавальні інтереси, а потім – мотиви, які відносяться до професійних намірів, мотиви досягнення.

Висновки. Таким чином, професійно-педагогічна компетентність учителя технологій, майстра виробничого навчання є багаторівневою, тому охоплює: професійні знання і вміння, особистісні якості, власний досвід, які мають відображення у здатності самостійно, ефективно та якісно виконувати навчально-виробничу діяльність і розв'язувати складні педагогічні завдання; є найважливішою якісною характеристикою теоретичної та практичної підготовленості, здатності та готовності до творчої педагогічної діяльності в галузі професійної освіти, прагнення до гармонії духовного та фізичного саморозвитку, самовдосконалення, соціально-педагогічної активності особистості фахівця.

Аналіз педагогічної сутності професійної діяльності вчителя, майстра виробничого навчання дає підстави стверджувати, що вона є соціально-формуальною, творчою, конструктивною, організаторською, діагностичною, забезпечує навчально-виховний вплив не лише розумового, а й психофізичного характеру. Діяльність сучасного фахівця професійного навчання як педагога, організатора та дослідника постійно розширюється та ускладнюється.

Основними шляхами вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців професійної освіти визначено: коригування структури та обсягу змісту навчання з метою забезпечення професійної спрямованості освітнього процесу та досягнення відповідності рівня підготовленості випускників до вимог сучасного соціального замовлення; створення позитивного психологічного клімату, атмосфери партнерства, спільної продуктивної діяльності та взаємодії викладачів і здобувачів вищої освіти; осучаснення та вдосконалення методів і технологій (розвивального, проектного, контекстного навчання тощо) формування професійно-педагогічних компетентностей майбутніх педагогів, досвіду проектування, організації та здійснення ефективного процесу виховання учнів; розвиток рефлексії здобувачів і викладачів стосовно готовності до реалізації сучасних концепцій та інноваційних технологій навчання; застосування технологій особистісного та професійного розвитку, що моделюють фрагменти діяльності педагога, розвивають навички педагогічної взаємодії, активізують розвиток професійно значущих якостей і формування педагогічних умінь; повного засвоєння знань з професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів технологій, майстрів виробничого навчання, які формують здатність до самоконтролю й самоосвіти та допомагають визначити напрями саморозвитку, інформаційно-комунікаційних технологій, їх використання з освітньою і професійною метою та застосування у практичній роботі.

ЛІТЕРАТУРА

- Акімова, О. В. (2007). *Теоретико-методичні засади формування творчого мислення майбутнього вчителя в умовах університетської освіти*. Вінниця: Вінницька міська друкарня.
- Бібік, Н. М. (2008). Профільне навчання. В В. Г. Кремень (Ред.), *Енциклопедія освіти*. Київ: Юрінком Інтер, 743-745.
- Васянович, Г. (2013). Методологічні контексти педагогічної науки на сучасному етапі її розвитку. *Педагогіка і психологія професійної освіти*, 3, 9-30.
- Васянович, Г. П. (2013). Педагог і його роль у навчально-виховному процесі. *Офіцер України*, 8, 9-11.
- Гуревич, Р. С., & Кадемія, М. Ю. (2005). *Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідження*. Вінниця: Планер.
- Іванова, В. В. (2011). Креативний підхід до навчання як засіб формування креативної особистості майбутнього вчителя. *Зб. наук. праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*, 4. (с. 46-50). Хмельницький: Вид-во ХІСТ.
- Петрук, В. А. (2011). *Формування базового рівня професійної компетентності у майбутніх фахівців технічних спеціальностей засобами інтерактивних технологій*. Вінниця: ВНТУ.
- Пехота, О. М., Будаков, В. Д., Старєва, А. М., & Зязюн, І. А. (Ред.). (2003). *Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій*. Київ: А. С. К.

REFERENCES

- Akimova, O. V. (2007). *Teoretyko-metodychni zasady formuvannia tvorchoho myslennia maibutnoho vchytelia v umovakh universytetskoї osvity [Theoretical and methodical bases of formation of creative thinking of the future teacher in the conditions of university education]*. Vinnytsia: Vinnytska miska drukarnia [in Ukrainian].
- Biby, N. M. (2008). Profilne navchannia [Profile training]. In V. H. Kremen (Ed.), *Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education]* (pp. 743-745). Kyiv: Yurinkom Inter. [in Ukrainian].
- Hurevych, R. S., & Kademiia, M. Yu. (2005). *Informatsiino-telekomunikatsiini tekhnolohii v navchalnomu protsesi ta naukovykh doslidzhenniakh: Navch. posib [Information and telecommunication technologies in the educational process and research: Textbook.]*. Vinnytsia: Planer [in Ukrainian].
- Ivanova, V. V. (2011). Kreatyvnyi pidkhid do navchannia yak zasib formuvannia kreatyvnoi osobystosti maibutnoho vchytelia [Creative approach to learning as a means of forming the creative personality of the future teacher]. In *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohii Universytetu «Ukraina» [Collection of scientific works of the Khmelnytsky Institute of Social Technologies of the University «Ukraine»]* (Vol. 4, pp. 46-50). Khmelnytskyi: Vyd-vo KhIST [in Ukrainian].
- Petruk, V. A. (2011). *Formuvannia bazovoho rivnia profesiinoї kompetentnosti u maibutnikh fakhivtsiv tekhnichnykh spetsialnostei zasobamy interaktyvnykh [Formation of the basic level of professional competence in future specialists of technical specialties by means of interactive technologies]*. Vinnytsia: VNTU [in Ukrainian].
- Piekhota, O. M., Budakov, V. D., Stariieva, A. M., & Ziaziun, I. A. (Ed.). (2003). *Pidhotovka maibutnoho vchytelia do vprovadzhennia pedahohichnykh tekhnolohii: Navch. posib [Preparation of the future teacher for introduction of pedagogical technologies: Textbook.]*. Kyiv: A. S. K. [in Ukrainian].
- Vasianovych, H. (2013). Metodolohichni konteksty pedahohichnoi nauky na suchasnomu etapi yii rozvytku [Methodological contexts of pedagogical science at the present stage of its development]. *Pedagogy and psychology of vocational education*, 3, 9-30 [in Ukrainian].
- Vasianovych, H. P. (2013). Pedahoh i yoho rol u navchalno-vykhovnomu protsesi [The teacher and his role in the educational process]. *Ofitser Ukrainy*, 8, 9-11 [in Ukrainian].

WAYS OF IMPROVING PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL TRAINING OF FUTURE VOCATIONAL EDUCATION TEACHERS

Tetiana Myronenko,

postgraduate student of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University;

Pavlo Kuzmenko,

candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Fundamentals of Production and Design of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University.

The article is devoted to the issues of professionals in the field of vocational education training and the factors that affect the students' and lecturers' activities. Research of well-known scientists who deal with future professionals in the field of vocational education training (masters of vocational education, teachers of technology) in higher educational institutions (HEI) is analyzed; the formation of the teacher (lecturer) in the process of training is revealed.

The content and forms of educational motivation, which has specific components, are considered; the statement concerning the reasons of better results of the received knowledge when students consciously aspire to get a profession, to get competencies, to receive pleasure from the process of knowledge, to have material prosperity in the future is substantiated.

Emphasis is placed on the formation of the appropriate level of professional and pedagogical competence, including the basics of pedagogical skills of future professionals in the field of vocational education.

One of the main factors influencing the activities of both students and lecturers is the appropriate scientific and logistical base of higher education, which allows improving the quality of education through the use of various modern technologies, multimedia equipment, and technical means in the educational process.

It is proved that professional in the field of vocational education training is currently based on the formation of the necessary set of competencies: knowledge, skills, and methods of their use, personality traits, and pedagogical values to solve professional and pedagogical issues by mastering new technologies, techniques, and types of professional activities. It has been found that the activity of a modern professional in the field of vocational education as a teacher and an organizer is constantly expanding, so the ways to improve this activity are determined by the professional orientation of the educational process and compliance with the requirements for specialists to the social order; creating an atmosphere of partnership, joint productive activities of lecturers and students of higher education; modernization and improvement of technologies and methods of professional and personal development of vocational education teachers in the process of professional training.

Keywords: *vocational education, professionals in the field of vocational education, professional and pedagogical competence, educational motivation, information and telecommunication technologies, material and technical base of higher educational institution.*

Надійшла до редакції 03.08.2020р.